

Sisällys

Esipuhe.....	15
Autismin aakkoset CARS-arvioinnin mukaan.....	17

Osa 1

Käytännöllinen näkökulma.....	21
-------------------------------	----

Kyllikki Kerola ja Sari Kujanpää

1. Autismin kirjo	23
Neurokognitiivinen tausta.....	23
Autistinen käyttäytyminen	25
Diagnostiset kriteerit ICD 10:n mukaan	27
Lapsuusiän autismi (F 84.0).....	27
Aspergerin oireyhtymä (F 84.5)	29
<i>Antin autismi ja perheperustainen varhaiskuntoutus</i>	30
<i>Antin käyttäytymisen analyysiketju</i>	33
2. Sosiaalisten vaikeuksien lievittäminen	35
Sosiaalisuus kehittyvyyden vuorovaikutuksessa	35
Autismin kirjon lapsen erilainen sosiaalisuuden kehitys.....	37
Jaettu huomio	39
Toisen mieli – "Theory of Mind"	39
Autismin kirjon henkilön sosiaalisten pulmien noidankehä	42
Sosiaalisuutta voi opettaa	44
Sosiaalinen tarina opetusmenetelmänä	45
Sarjakuvitettu keskustelu	47
Leikki.....	48
Sisarussuhteet.....	50

Luokkatoveriohjelma.....	52
<i>Antin sosiaalisten vaikeuksien lievittäminen</i>	55
3. Kommunikoinnin vaikeuksiin vastaaminen	59
Lapsen kielen kehitys.....	59
Kielen kehitys autistisella lapsella	60
Kielen ymmärtämisen pulma.....	64
Kielen käytön pulma	66
Kommunikoinnin muodot	67
Eleet ja viittomat.....	68
Esineet.....	69
Kuvat.....	70
Kirjoitettu teksti.....	71
Puhuttu kieli	72
Kommunikointia voi opettaa	73
PECS – kuvanvaihtokommunikointi	74
PRT (Pertti) – puheen kehityksen vauhdittaja	75
Pikapiirtäminen.....	77
Kommunikaatiokansiot ja -taulut, Porter-kansio	78
FC eli tuettu kommunikointi	79
Kommunikointia on vaadittava	81
Tarvitaan kommunikoiva ympäristö	82
AAC-kommunikointikeinojen saatavuus.....	84
<i>Miten Antin kommunikoinnin vaikeuksiin vastattiin?</i>	85
4. Rajoittuneiden, toistavien ja kaavamaisten käyttäytymistapojen ymmärtäminen	89
Juuttuminen neurologisena ilmiönä	89
Itsestimulointi eli stimmaus:	
vauvaiästä jääneitä käyttäytymismalleja?	90
Itsestimulointi sosiaalisen vuorovaikutuksen korvikkeena.....	91
Aistimusten tarve stereotyyppisen käyttäytymisen selittäjänä.....	92
Oman toiminnan ohjaamisen ongelma johtaa kaavamaiseen käyttäytymiseen	93
Turvallisuuden tunne – pakonomainen muuttumattomuuden vaatimus	93

Sosiaaliset taidot jäävät kehittymättä – vaje kumuloituu harjoituksen puuttuessa	94
<i>Antin outo, toistava ja kaavamainen käyttäytyminen</i>	<i>96</i>
5. Aistipulmat.....	97
Sensorisen integraation teoria autismikuntoutuksessa.....	97
Aistipulmien arviointi	98
Ylireagointi	101
Alireagointi.....	102
Aistimusten harjaannuttaminen.....	103
Näköaisti	104
Kuuloaisti	104
Hajuaisti	105
Makuaisti.....	106
Tuntoaisti.....	107
Sisäiset aistimukset ja aistimukseen liittyviä tunnetiloja	108
Ympäristössä huomioitavaa	110
<i>Antin aistipulmat.....</i>	<i>111</i>
6. Yleistämisen ja toiminnanohjauksen vaikeudet sekä harjoittelemisen	113
Automatisoinnin vaikeudet.....	113
Ylivalikoivuus.....	115
Eksekutiiviset eli toimeenpanemisen vaikeudet	116
Ajan ja tapahtumien etenemisen ymmärtäminen	118
Syy–seuraus-suhteen ymmärtäminen	118
Ennakoiminen.....	119
<i>Antin yleistämisen ja toiminnanohjauksen vaikeudet ja harjoittelemisen.....</i>	<i>121</i>
7. Ymmärtämisvaikeuksien kohtaaminen	123
Yleinen käsityskyky.....	123
Minä – olenko maailman keskipiste?	125
Kontekstisokeus	127
<i>Antin ymmärtämisvaikeuksien kohtaaminen</i>	<i>128</i>

8. Haastavan käyttäytymisen kohtaaminen	129
Haastavan käyttäytymisen arviointi	129
Aistipulmista aiheutuvia haasteita	131
Kommunikointipulmista aiheutuvia haasteita	132
Peloista ja stressistä aiheutuvia haasteita	133
Rajattomaksi oppimisesta aiheutuvia haasteita	135
Heikoista sosiaalisista taidoista aiheutuvia haasteita	137
Fyysisistä syistä aiheutuvia haasteita	138
Oman toiminnan ohjaamisen pulmista aiheutuvia haasteita	139
Voidaanko haastava käyttäytyminen tyrehdyttää?	140
Rajattu toiminta-aika ja -paikka.....	142
Korvaavat toiminnot	143
Mitä haastavasta käyttäytymisestä seuraa?	144
Rentoutumisen oppiminen	145
<i>Antin haastava käyttäytyminen</i>	147
9. Tunnetaitojen opettaminen	149
Tunteiden tunnistaminen ja nimeäminen	149
Puutteita tunnetaidoissa	150
Missä ja miten tunteet tuntuvat?	151
Miksi tunteita pitää säädellä?	152
Tunnetaitojen harjoittelu	153
Tunnetaitojen oppiminen ja opettaminen.....	155
<i>Antin tunnetaitojen harjoittelu</i>	156
10. Myönteinen vahvistaminen	157
Tietoisuus palkkion merkityksestä	157
Palkkioitten yksilöllisyys.....	159
Palkitsemisen johdonmukaisuus	161
Rangaistuksista huonoja tuloksia	162
<i>Antin palkkiot</i>	164

11. Strukturoitu opetus	167
Miksi opetusta on strukturoitava?	168
Opetuksessa strukturoitavat elementit	169
Yhteistyö	169
Opetuksen tavoite ja sisältö	170
Opetusmenetelmä	170
Kommunikointi	171
Fyysinen tila	171
Aika	172
Henkilöt	173
Välineet ja toiminta	173
Seuranta ja palaute	174
Emotionaalinen ilmapiiri	174
Itseohjautuvuus	175
<i>Antin strukturoitu elämä</i>	175
12. Aspergerin oireyhtymä – osa autismin kirjoa	179
Aspergerin oireyhtymä	180
Koululainen, jolla on Aspergerin oireyhtymä	182
Aikuinen, jolla on Aspergerin oireyhtymä	184
Asperger-henkilön arjen pulmat	185
Syrjäytymisen uhka ja varhainen puuttumien	186
Hoito ja terapiat	189
Ympäristön asennemuutos	191
13. Aikuisikä	193
Aikuisuuteen valmentautuminen	193
Itsenäistyminen ja asumisvalmiudet	195
Porttikirja avuksi muuton onnistumiseen	198
Työ ja mielekäs toiminta	201
Vapaa-ajan organisointi	204
Sosiaaliset suhteet	205
Seksuaalisuus	207
Autismin kirjon henkilön vanhuus	209
<i>Antin nuoruus ja aikuisikä</i>	211

14. Kasvatuksellinen kuntoutus	213
Akiva-kuntoutusmalli.....	213
Kasvatuksellisen kuntoutuksen varhainen aloittaminen	216
Vanhempien ja ammatti-ihmisten tasavertainen yhteistyö.....	217
Järjestelyt kotona	218
Koriopetus	219
Päivähoito ja kuntoutus.....	220
Koulu ja kuntoutus.....	220
Avustaja – kasvatuksellinen kuntouttaja	222
Segregaatio, integraatio vai inklusio?	223
Terapiat ja kuntoutus.....	224
Yksilö- vai ryhmäkuntoutusta?.....	225
Huumori, ilo ja leikkimielisyys	226
<i>Antin perheperustainen kasvatuksellinen kuntoutus</i>	228
15. Kuntoutuksen kokonaisuus ja jatkuvuus	231
Asiantuntijuus – yhteistyötä.....	231
Myönteisyys ja toivon näkökulma	235
<i>Antin kuntoutus jatkuu</i>	237
16. Autismitietouden ja -kuntoutuksen kehitys Suomessa	239
1950-luku: historian aamuhämärää	239
1960-luku: Suomessa töitä tehdään tiedon pimennossa	240
1970-luku: kokemuksia autismista.....	241
1980-luku: autismitietämys hiipii Suomeen.....	242
1990-luku: koulutus ja järjestötoiminta kehittyvät.....	244
2000-luku: kasvatuksellisen kuntoutuksen osaaminen lisääntyy	246
2010-luku: valoisa tulevaisuus	247

Osa 2

Tutkimuksellinen näkökulma.....251

Tero Timonen

17. Historiakatsaus autismin käsitteeseen.....	253
Erlaisia tarinoita.....	253
Veli Juniper.....	253
Siunatut hullut.....	254
Poikkeavissa oloissa kasvaneet lapset.....	255
Victor.....	255
Kaspar Hauser.....	256
Amala ja Kamala.....	258
Genie.....	259
Ildefonso.....	260
Autismi-sanan varhaismerkitys.....	261
Yhteys skitsofrenia-käsitteeseen.....	261
Kannerin näkemys.....	263
Aspergerin kuvaus.....	263
Psykodynaamisen koulukunnan näkemys.....	265
Minän kehitys.....	265
Äitien syyllistäminen.....	266
Vaikea kokemustausta.....	267
Tinbergeneiden näkemys.....	268
Alvarez.....	269
Varhaiset neurobiologiset havainnot.....	270
Oppimispsykologinen traditio.....	272
18. Kokonaisvaltaiset tutkimukset.....	275
Lovaasin projektin päättötutkimus ja sen seuranta.....	275
Muita käyttäytymistieteellisiä tutkimuksia.....	280
May-instituutin tutkimus.....	280
Murdochin yliopiston tutkimus.....	282
San Franciscon tutkimus.....	283
Mauricen lasten seuranta.....	284

Akiva-projekti	285
PRT-menetelmä.....	288
19. Käyttäytymisen eri osa-alueiden mukaisia tutkimuksia.....	291
Itseä vahingoittava ja ns. aggressiivinen käyttäytyminen.....	291
Itsestimulatorinen käyttäytyminen	298
Motivaatio.....	301
Vaikutekontrolli	306
Ylivalikoiva huomiointi	306
Ylivalikoivasta huomioinnista pois oppiminen	310
Sensoristen toimintojen tutkiminen.....	312
Muita vaikutevastaavuuteen liittyviä havaintoja	315
Kieli ja kommunikaatio	316
Harjoiteltujen taitojen yleistyminen	323
20. Pedagogisia näkökulmia	329
Käyttäytymisanalyttisiä tutkimuksia	330
Muita oppimispsykologiaan perustuvia pedagogisia tutkimuksia	336
TEACCH-ohjelma	338
Eräitä muita opetuskokeiluja.....	342
21. Käyttäytymisanalyttisen kuntoutuksen lähtökohdat.....	345
Oppimisen perusteet	346
Biologisen perimän vaikutus.....	346
Assosiatiivinen oppiminen	350
Kokemuksen kautta ohjautuva oppiminen	351
Säännön ohjaama oppiminen ja suhdekehyydet	354
Kooste autismissa esiintyvistä keskushermoston pulmista	360
Mielen teoria.....	360
Yksilöllisen analyysin pääkohdat	366
Liikakäyttäytyminen	366
Käyttäytymispuutteet.....	367
Myönteinen käyttäytyminen.....	369
Terapeuttisen ja kuntoutuksellisen ohjelman periaatteet	372
Terapiaohjelma myönteisten käyttäytymisten lisäämiseksi.....	374

Opetuksellisen toimintatavan rakenne	378
Eräitä opetusmenetelmällisiä sovelluksia	381
22. Muita kuin käyttäytymisanalyttisiä ohjelmia.....	385
Perinteiset puhe- ja kommunikaatioterapiat.....	385
Sensorisen integraation terapia (SI).....	386
Auditiivisen integraation terapia (AIT)	389
Tuettu kommunikaatio (FC)	391
Psykoanalyysi ja muut psykodynaamiset terapiat.....	393
Lääketieteellisiä tutkimuksia	395
23. Pohdintaa	401
Runo hyväksynnästä.....	408
Kirjoittajat	409
Suosittelavaa luettavaa	411
Omaelämäkerrallista kirjallisuutta	411
Suomenkielistä tietokirjallisuutta.....	411
Kansainvälistä tietokirjallisuutta	413
Lähteet	415
Liite Taylorin ja McDonoughin (1996) ohjelmalista	437
Ohjelmasisältö 1: Oppimisen perusvalmiudet	437
Ohjelmasisältö 2: Etenevä oppiminen.....	439
Ohjelmasisältö 3: Myöhempi oppisisältö.....	442